

Náučný chodník Hľadanie stratených svetov

Kraj:	Banskobystrický
Okres:	Poltár
Geomorfologické jednotky:	Revúcka vrchovina a Stolické vrchy
Geologické jednotky:	gemerské pásmo
Chránené územie:	žiadne
Prístup:	bus Cinobaňa, obecný úrad
Východisko:	Cinobaňa, obecný úrad
Trasa:	Cinobaňa, obecný úrad - po štátnej ceste k západu a severozápadu (smer Lovinobaňa) - turistická orientácia Lovinka - Strieborná (719 m n. m.)
Dĺžka, prevýšenie:	4,5 km, prevýšenie 440 m
Čas prechodu:	2 h
Počet zastávok:	5
Náročnosť:	mierne náročná trasa

Zameranie chodníka: historické, archeologické

Typ chodníka: samoobslužný, líniový, obojsmerný, peší, celoročný

Nadväznosť na turistickú značku: Dve tretiny trasy sú súbežné so zelenou turistickou značkou.

Rok otvorenia: 2021

Aktuálny stav: Informačné panely sú v dobrom stave (2022).

Textový sprievodca: nie je

Kontakt: Obecný úrad Cinobaňa, Banská ulica 315/1, 985 22 Cinobaňa, tel. 047 / 4395 106

Poznámka: Súčasťou náučného chodníka je interaktívna expozícia v prírode.

Upozornenie: Prvá tretina trasy náučného chodníka vedie po frekventovanej ceste.

Využitelnosť pre školy

Náučný chodník je vhodný ako súčasť vlastivednej alebo historickej exkurzie. Pozri upozornenie vyššie.

Čo sa oplatí vidieť na trase náučného chodníka a v okolí

Cinobaňa. Obec s baníckou a sklárskou históriou na západ od Poltára s rozľahlým katastrálnym územím v západnom okraji Revúckej vrchoviny a Stolických vrchov a južnej časti Veporských vrchov, zaberajúcim povodie stredného a horného toku Banského potoka, pravostranného prítoku Iplá. Okrem ústrednej časti obec tvorí aj viacero jej častí: Turíčky východne od centra, v doline Banského potoka Maša, Katarínska Huta a Hrnčiarky a až v rozvodnej oblasti Iplá a Hrona Žihľava. Vznikla ako banícka osada, písomne sa prvýkrát spomína v listine z roku 1279. Od polovice 14. storočia patrila k hradnému panstvu Šomoška. V rokoch 1554 - 1594 sa nachádzala pod tureckou nadvládou. Obyvatelia sa živilí poľnohospodárstvom, baníctvom a od polovice 19. storočia aj priemyslom. Rozvoj baníctva súvisel s ťažbou striebra, medi, zlata a ďalších farebných kovov, ktoré v 18. - 19. storočí nakrátko vystriedala ťažba železnej rudy. Význam obce dokladá jej štatút mestečka v 17. a 18. storočí. Železná ruda sa spracúvala a sivá liatina sa vyrábala v zlievarni v Maši od roku 1847, po roku 1948 sa v závode vyrábali odpadové rúry, kanalizačná liatina, veľkokuchynské sporáky, smaltovaný riad a strojné odliatky (od roku 2004 je podnik v likvidácii). V roku 1836 založil František Kuchynka v osade Katarínska Huta v prostredí bohatých bukových lesov skláreň, produkujúcu spotrebné a tabuľové sklo, od konca 19. storočia aj exportné stolné sklo, nápojové súpravy, kalichy a sklo farebné. Po niekoľkoročnej prestávke skláreň od roku 2015 pokračuje v tradícii výroby nápojového najmä bezstopkového skla. K pamiatkam v obci patria dva evanjelické kostoly - v centre obce pôvodne gotický z 15. storočia a v Turíčkach pôvodne zo 14. storočia - a neskororenesančná drevená zvonica pri kostole v Turíčkach z roku 1691. Z Turíčov pochádza kartograf, inžinier-zememerač a polyhistor **Samuel Mikovíni (1686 - 1750)**. Železničná trať Breznička - Katarínska Huta, 10 km dlhá odbočka z trate Lučenec - Poltár (resp. Lučenec - Utekáč) s vlečkami do zlievarne v Maši a sklárne v Katarínskej Hute, fungovala v rokoch 1901 - 2003. Nedávnymi výskumami sa Cinobaňa stala významnou archeologickou lokalitou z obdobia popolnicových polí až zo začiatku staršej doby železnej (13. - 8. stor. pred n. l.) (ďalšie info > v hesle nižšie).

Kyjatická kultúra. Archeologická kultúra neskorej bronzovej doby z obdobia zhruba 1100 - 700 p. n. l. známa z juhu stredného Slovenska, t. j. z Juhoslovenskej kotliny, Krupinskej planiny, Cerovej vrchoviny a Revúckej vrchoviny, a severnej časti stredného Maďarska. Sídlišká vznikali najmä v údoliach riek a v kotlinách, na miernych vyvýšeninách alebo svahoch, a to v nižších polohách neopevnené a na vyvýšených polohách opevnené (hradiská). Osídlené boli i niektoré jaskyne krasových oblastí dnešného slovensko-maďarského pohraničia. Obyvatelia sa venovali najmä

poľnohospodárstvu a na hradiskách aj spracovaniu rúd a výrobe bronzu. Mŕtvych pochovávali na plochých žiarových pohrebiskách s charakteristickými skrinkovými hrobmi, ktoré tvorí hrobová jama obložená plochými kameňmi po stranách a jedným na jej dne, ktorý slúžil ako podložka pre popolnicu. Zánik kyjatickej kultúry je dosiaľ nevyriešený. Je len zrejmé, že na území Maďarska začal skôr ako na Slovensku, čo pravdepodobne súvisí s tlakom a posunom stepných etník z východu. Z územia kyjatickej kultúry sa dosiaľ eviduje vyše 40 pohrebísk, z ktorých sú významnými tie v Kyjaticiach (> Náučný chodník Vršok Kyjatice), Podrečanoch, Radzovciach a Cinobani. V oblasti vrchu Strieborná (719 m n. m.), najjužnejšieho okrajového masívu Stolických vrchov, severozápadne od centra Cinobane objavil po roku 2007 výskum Archeologického ústavu SAV v Nitre **komplex sídliska a veľkého žiarového pohrebiska v polohe Jarčanisko a hradiska vo vrcholovej oblasti Striebornej**. Nálezy z rozsiahleho pohrebiska významne rozširujú informácie o pilinskej (názov podľa obce Piliny v severnom Maďarsku, južne od Lučenca) a kyjatickej kultúre ako vrcholných prejavoch slovenského praveku. Výskum tu do roku 2020 odkryl 290 hrobov, pričom geofyzikálny prieskum lokality ich predpokladá ešte aspoň raz toľko. Výsledky výskumu prezentuje v teréne špecializovaný náučný chodník.

Revúcka vrchovina. Pohorie na juhu stredného Slovenska s veľmi členitým pôdorysom i reliéfom ležiace medzi Tuhárom, Poltárom, Rožňavou, Dobšinou, Revúcou, Hnúšťou a Málincom, na severozápade nadväzujúce na Stolické vrchy a krátko i Veporské vrchy a Ostrôžky, na juhovýchode susediace s Juhoslovenskou kotlinou (resp. jej podcelkami Lučenská kotlina a Rimavská kotlina) a Slovenským krasom a na severovýchode s Volovskými vrchmi. Má veľmi pestrý reliéf, čo súvisí s jej tektonickým vývojom a veľmi zložitou geologickou stavbou. Tú predovšetkým na severe tvoria kryštálické horniny, najviac paleozoické ruly, granitoidy a paleovulkanity. V strednej časti sú zastúpené rôzne triasové sedimentárne horniny. V južnej časti sa na neogénnych andezitových tufoch a konglomerátoch vyvinul rozsiahly plochý reliéf (Pokoradzská tabuľa, Blžská tabuľa) s mohutnými kryhovými zosuvmi na jeho okraji na styku s Rimavskou kotlinou. V relatívne menej odolných horninách (napr. neogénnych morských sedimentoch) sú vymodelované brázdy až kotlinky (napr. Lovinobanská brázda, Málinská brázda, Rimavské podolie, Železnická brázda). Hojný je výskyt nerastných surovín (magnezit, železné rudy, mramor, mastenec a i.) s bohatou ťažobnou históriou (napr. Tuhár, Lovinobaňa, Cinobaňa, Rákoš, Železník, Jelšava, Lubeník, Nižná Slaná, Vyšná Slaná, Dobšina). Väčšie nadmorské výšky dosahuje v severovýchodnej časti (Železník 814 m, Magura 883 m, Bučina 858 m a Turecká 954 m na severozápad od Rožňavy). Vrchovinou priečne preteká mnoho vodných tokov - Krivánsky potok, Ipeľ, Poltarica, Rimava, Turiec, Muráň, Štítňik a Slaná -, ktorých doliny využívajú dopravné komunikácie. Pôvodne pomerne silno odlesnené územie (lúky a pasienky pri početných nevelkých sídlach aj rozptýleného charakteru) postupne čiastočne zarastá. Prevažne dubové, dubovo-hrabové a bukové lesy majú hospodársky charakter.

Stolické vrchy. Horský geomorfologický celok na strednom Slovensku - časť Slovenského rudohoria - s pretiahnutým pôdorysom JZ- SV smeru približne medzi obcami Dobroč, Lovinobaňa, Málincec, Rejdová, Telgárt a Tisovec. Predstavuje klenbohrást, od susediacich pohorí zväčša oddelenú výraznými zlomami. Na severozápade susedí s Muránskou planinou - podcelkom Spišsko-gemerského krasu - a Veporskými vrchmi a na juhovýchode s Revúckou vrchovinou a na krátkom úseku s Volovskými vrchmi. Geologickú stavbu tvoria kryštálické horniny, najmä paleozoické granity a granodiority a metamorfované bridlice (fylity, svory, ruly, amfibolity). Prevažujúci vrchovinový reliéf, len v mieste najväčšieho vykľutia charakteru hornatiny (Stolica 1 477 m n. m.), je hladko modelovaný. Miestami, v oblasti križovania zlomov, sa vyvinuli členité znížneniny (Muránska brázda, Kokavská brázda a Ipeľská brázda), pretekané významnými tokmi (Muráň, Rimava, Klenovská Rimava, Rimavica, Ipeľ). Pohorie je rozčlenené dolinami priečne ho križujúcich tokov, ktoré využili komunikácie (cesty, železnice). Z významnejších riek priamo v ňom - v severnom svahu Stolice - pramení len Slaná. Takmer celé územie patrí povodiu Iplá a Slanej. Pohorie je z veľkej časti zalesnené s prevahou dubovo-hrabových a bukových hospodárskych lesov, len v južnej časti v oblasti s

rozptýleným osídlením (Klenovec, Kokava nad Rimavicou, Šoltýska, Ďubákovo) prevažujú pasienky a lúky, sčasti postupne opúšťané a zarastajúce pionierskym lesom.

Názvy informačných panelov

1. Archeologické náleziská v Cinobani
2. Praveká osada pod Striebornou
3. Miesto pre mŕtvych, miesto obradov
4. ?
5. ?

